

Iris Tićac

ULOGA ŽENE U CRKVI I DRUŠTVU

Docent dr. Iris Tićac, Filozofski fakultet u Zadru,
UDK: 316[233+260.2]-055.2:262.13 IOHANNES PAULUS II.
Izlaganje na znanstveno-pastoralnom skupu

Autorica nastoji u članku u tri koraka pristupiti promišljanju teme. U prvom se ukazuje na kontinuitet, ali i promjene, u naglascima Papina govora o ženi. U drugom se dijagnosticira stvarni položaj žene u Crkvi i društvu. Treći korak predstavlja nastojanje da se na tragu Papinih poruka promisle načini i naznače smjernice za stvaranje uvjeta u kojima će specifični doprinos žene Crkvi i društvu biti više vrednovan i potican.

Ključne riječi: dostojanstvo žene, žena u Crkvi, žena u društvu, "ženska originalnost".

* * *

Kada se želi povesti ozbiljniji i odgovorniji razgovor o ulozi žene u Crkvi i društvu, mnoge žene izrazavaju skeptičan stav ili pak izjavljuju da su time iritirane. Zašto? Za ilustraciju navedimo razmišljanje Catarine Broome, doktorice teologije na Sveučilitu u Upsali: "Mi smo uvijek bile tretirane kao posebni problem Crkve. Nismo li mogle biti shvaćene jednostavno kao osobe i kršćanke."¹

Možda u tome leži i dio odgovora na upit zašto je prigodom pripreme znanstvenog skupa na temu "Mogućnost organiziranog djelovanja vjernika laika u Hrvatskoj", održanog u organizaciji komisije za laike Hrvatske biskupske konferencije u Osijeku u listopadu 2001., bilo tako teško angažirati žene-vjernice da se priključe radu jedne od sekcija pod nazivom "Žena u Crkvi i kršćanski doprinos žene u životu društva". No, rad ove sekcije rezultirao je završnom izjavom koja je na završnom plenumu izazvala najviše reakcija, kako pozitivnih tako i negodovanja. Na početku, ilustracije radi, iznijet ću tek jedan od zaključaka ove sekcije: "Žene u Crkvi treba

¹ C. BROOME, *L Enciclica del Papa sulla donna sorprende*, u: M.A.MACCIOCCHI (ur.) *Le donne Secondo Wojtyła. Ventinove chiavi di lettura della "Mulieris dignitatem"*, Torino 1992., str. 161.

učiniti "vidljivijima". Premda čine većinu, nisu prisutne u "crkvenom jeziku". čovjek je još uvijek sinonim za muškarac. Govori se o ženi, rijetko o ženama, što omogućuje da se previdi različitost i među samim ženama".

Navodim ovaj primjer jer mi se čini simptomatičnim, a i stoga jer ima važne implikacije za našu temu. Naime, prvi je dojam da postoji veliki raskorak između Papinih apela s obzirom na ulogu i poslanje žene, te naše konkretne prakse.

1. Pogled pape Ivana Pavla II. na ulogu žene u Crkvi i društvu

Poznato je da je Sveti Otac uvijek, iako na različite načine i s različitim naglascima, isticao potrebu i nužnost da se brani, prepozna i promiče ženino dostojanstvo i zaštite njena prava, upozoravao na brojne primjere diskriminacije kojih je žena žrtva i to samo zato jer je žena, apelirao na nužnost priznanja "nenadomjestivog doprinosa žene u izgradnji Crkve i u razvoju društva".

Izvjesno među najljepše stranice ikad napisane o ženi spada apostolsko pismo pape Ivana Pavla II. "Mulieris dignitatem", objelodanjeno povodom Marijine godine 1988. Bilo je to prvi put u dugoj povijesti Crkve da jedan Papa posveti apostolsko pismo ženi. "Vjerujem", rekao je Papa, "da su moji poljski korijeni bili odlučujući utoliko što sam vidio, tijekom mnogih godina života u mom selu, poljske žene kako čuvaju, čak i pod komunizmom, duhovnu tradiciju, kulturu, ljubav za neovisnošću, strast za naš nacionalni identitet... Karizma žene je izuzetna."²

1.1. Kontinuitet i promjene u naglascima papina govora o ženi

U Papinu govoru o ženi možemo uočiti kontinuitet, ali i promjene u naglascima. Papa uvijek iznova upućuje poziv ženi da se ne udalji od svoje "ženske naravi", od "vlastite ženske originalnosti". U apostolskom pismu MD koje možemo shvatiti i kao odgovor Crkve na feminizam, taj je poziv motiviran poglavito brigom, da inače opravdano opiranje žene muškoj dominaciji ne dovede do gubitka onoga što predstavlja pravo bogatstvo

² Navedeno prema M. A. MACCIOCCHI, *Le donne di Wojtyła. Saggio introduttivo u: Le donne Secondo Wojtyła*, str. 41.

žene, koje zacijelo nije manje od onoga što ga posjeduje muškarac, nego je samo drukčije.

U čemu vidim kontinuitet, ali i posebnu novost, u Papinu obraćanju ženama prigodom trećeg pastoralnog pohoda Hrvatskoj? Prvo, sociokulturni je kontekst u kojemu se Papa obraća ženama drukčiji. Suvremeni feminizmi različitih provenijencija i boja nisu više tako agresivni. Danas je glavna prijetnja, s kojom smo svi suočeni, smanjenje ljudske dimenzije. "Vrtoglavi tijek suvremenog ljudskog života može dovesti do zamagljenja i čak i do gubitka onoga što je ljudsko", istaknuo je Papa u Dubrovniku. Stoga on ponovno apelira na žene da se ne udaljuju od svoje "ženske naravi", ali sada zato jer "je našem dobu možda kao ni jednom drugom razdoblju povijesti potrebna ona "umnost" žene koja će jamčiti osjetljivost za čovjeka u svakoj prigodi".³

Pored toga, došlo je do redefinicije uloge žene, na što ukazuju istraživanja izvršena između 1990. i 2000. godine koja donose sliku uloge žene iz ženske perspektive. Istraživanja ukazuju na trend otklanjanja tradicionalne slike žene, posebice u kategoriji žena mlađe dobi. Žene zele sve više biti poštovane kao osobe, te se manje vide jedino u ulozi majke, a više kao osobe koje mogu biti i jesu majka. Time što se žena smatra više osobom ne dokida se njena uloga majke. To je otvorilo nove probleme. Danas su "obiteljske i profesionalne uloge žena nerazdvojne i postavljaju problem i kod žena i kod muškaraca". Na to ukazuje i vrlo zanimljivo istraživanje promjene uloga spolova u hrvatskom društvu, provedeno u okviru projekta "Europsko istraživanje vrednota 1999." koji je okupio interdisciplinarni istraživački tim. U radu objavljenom pod znakovitim nazivom "Muško i žensko između uloge i osobe", autori Gordan Črpic i Zeljka Bišćan iz Centra za promicanje socijalnog nauka Crkve Hrvatske biskupske konferencije, Zagreb, pošli su od hipoteze da je "proces individualizacije zahvatio i hrvatsko društvo i reflektirao se na promjene uloge spolova u društvu". Nakon što se hipoteza potvrdila, autori zaključuju da je "individualizacija, po sebi, proces koji se sigurno neće moći zaustaviti", no pritom naglašavaju "mogućnost personalizacije, pronalaženja novog ekvilibrija među spolovima u horizontu nepovredivog dostojanstva ljudske osobe".⁴

³ IVAN PAVAO II., *Mulieris dignitatem*, t. 30.

⁴ G. CRPIC - Z. BIŠĆAN, *Muško i žensko između uloge i osobe*, u: *Bogoslovska smotra*, 70(2000.), br. 2., 421-442. str.

Posebnu aktualnost i novost vidim u tome što se Papa ne obraća samo ženi kao majci ili redovnici, obraća se ženi kao ženi, svim ženama i svakoj pojedinoj, ženi kao osobi, neovisno o dobi, obrazovanju ili bračnom stanju, u uvjerenju da u trećem tisućljeću upravo ženi pripada veoma važna uloga, štoviše, da budućnost europske civilizacije velikim dijelom ovisi o tome hoće li se vrijednosti koje žene simboliziraju, a mnoge i žive, postati ujedno strukturalni elementi same civilizacije.

Koji su to specifični darovi žene zbog kojih Papa poziva žene da ozdrave svijet, izvrše “zaokret civilizacije”, budu jamac “civilizacije ljubavi”? U čemu se sastoji specifični prinos žene?

Podsjetimo se Papinih riječi iz propovijedi na misi beatifikacije s. Marije od Propetoga Isusa Petković u Dubrovniku. Papa je rekao: “Lik me blažene Marije Propetoga Isusa vodi k razmišljanju o svim hrvatskim ženama... Mislim na tebe, ženo, jer svojom osjetljivošću, velikodušnošću i jakošću obogaćuješ poimanje svijeta i pridonosiš punini istine o međuljudskim odnosima. Tebi je Bog povjerio na poseban način stvorenja, te si pozvana postati nezamjenjiva potpora postojanju svake osobe”.

U ovim riječima dolaze do izražaja antropološki i teološki temelji ženskog stanja, isticanje osobnog identiteta vlastitog ženi, ne samo s obzirom na ulogu koju ima odigrati, nego također dublje s obzirom na “osobnu strukturu ženstva”, osobni smisao.

Iako nam okvir izlaganja ne dopušta osvijetliti svo bogatstvo i dubinu Papinih riječi, zadana tema pretpostavlja “razmišljanje o antropološkim i teološkim temeljima žene” jer tek ono može dovesti do kršćanskog odgovora na često i katkada zaoštreno pitanje o “prostoru” što ga žena može i mora imati u Crkvi i društvu”.⁵ I to tim više što je poznato da svaki pokušaj svođenja čovjeka na ulogu nosi u sebi opasnost od narušavanja njegova ljudska dostojanstva. Stoga kada u nastavku budemo razmišljali o ulozi žene u Crkvi i društvu, valjalo bi voditi računa o integritetu osobe te u skladu s tim o uvjetima koji će ženi omogućiti da u javnosti i u obiteljskom životu djeluje kao takva, a to znači snagom svojih naravnih specifičnosti, svoje “ženske originalnosti”. Kakva je slika žene u ocima Pape? To je biće sposobno svaku osobu gledati očima srca, ići joj u susret i biti uz nju osjetljivošću što je vlastita majčinskom osjećaju”.

⁵ IVAN PAVAO II., *Christifideles Laici. Vjernici laici*, KS, Zgreb 1990., t. 50.

Opće je uvjerenje da je žena sposobnija od muškarca posvetiti se konkretnoj osobi, i da majčinstvo tu sposobnost još jače razvija. Da bismo razumjeli dublje domete ovih Papinih riječi o osjetljivosti žene, valja nam se podsjetiti da u “*Evangelium vitae*” Papa poseban talent žene povezuje s činjenicom da sve žene nisu i ne moraju biti majke u tjelesnom smislu, ali ističe da je ženstvo usmjereno na majčinstvo. Odbacujući, dakle, bilo kakve “isključivo bio-psihološke interpretacije žene i majčinstva”, Papa povezuje majčinstvo s osobnom strukturom ženstva. Majčinstvo je sposobnost koja daleko nadilazi okvire posve biološkog rođenja djece. Sve žene, jer jesu žene, sudjeluju u tom dostojanstvu prihvaćanja života druge osobe i stvaranja uvjeta za razvoj i rast, bilo u tjelesnom, bilo u duhovnom majčinstvu, kod kuće i u uredu, na sveučilištu, u samostanu, u političkom, gospodarskom životu, u gradu i na selu. U Dubrovniku je, pozivajući se na “*Mulieris dignitatem*”, ponovno istaknuo da ovo naše vrijeme “očekuje da se pojavi onaj “genij” žene koji će jamčiti osjetljivost za čovjeka zbog toga što je čovjek, u bilo kojim okolnostima i tako posvjedočiti “ljubav je najveća.”⁶ Pri tom se tu ni u kom slučaju ne radi o osjetljivosti u smislu neke hipersenzibilnosti, nego o “posebnoj osjetljivosti za čovjeka, i za sve ono što predstavlja njegovo istinsko dobro, počev od temeljne vrijednosti života.”⁷ Riječ je, dakle, o iskustvu osjetljivosti kao integralno osobnom doživljaju istine “biti tu za druge”. Nasuprot “kartezijanskom humanizmu” i mentalitetu koji osjećajnost drži slabošću, razum suprotstavlja srcu, Papine riječi donose sliku žene kao stvorenja koje umije povezati “nježnost i snagu”, to je stvorenje intuicije i mašte, ali i lucidnog intelekta, sentimenta, ali i snažne volje koja u izvjesnim slučajevima graniči s heroizmom. Riječ je o jakosti u smislu moralne snage, duhovne snage koja se ujedinjuje sa sviješću da joj je “Bog na poseban način povjerio čovjeka, uvijek i posvuda, pa i u uvjetima društvene diskriminacije u kojoj se može naći”.⁸

Na tragu Papinih poruka dopuštam si jedno iščitavanje u sljedećem smislu: Biti-žena znači više nego samo “razliku”: ženstvenost je lokalizirana unutar integralno shvaćene *humanitas*. A to znači da čovječanstvo i ono biti čovjek bez ženskosti (bez onoga biti žena) jednostavno ne bi bilo moguće. Papa je ženstvenost uzdignuo na simbol svega što je ljudsko.

⁶ IVAN PAVAO II., *Mulieris dignitatem*, VIII, 30.

⁷ IVAN PAVAO II., *Christifideles Laici*, IV, 51.

⁸ IVAN PAVAO II., *Mulieris dignitatem*, VIII, 30.

Mnogi će se skeptici upitati ne radi li se tu o “idealiziranom ili romantičarskom poimanju žene i ženstvenosti”? No, možemo se upitati suprotno, je li to nerealna slika? Nije li zadaća svakog umnog čovjeka, posebice danas, u civilizaciji naglašene racionalnosti a zanemarene kulture srca i osjećaja, boriti se za osobu, odvažiti se na put prema Drugome?

Papa Ivan Pavao II. ne zaustavlja se samo na problemima žene kao osobe, nego ženi želi otvoriti obzorje cijele povijesti i budućnosti čovječanstva. Pritom je neupitno da žena treba zajedno s muškarcem preuzeti odgovornost za sudbinu čovječanstva. No, ta odgovornost nije identična. Papine riječi potiču ženu da se suoči s vlastitom odgovornošću, a ona uključuje i svijest o izvornom doprinosu što ga žena može pružiti društvu i Crkvi. Ženin doprinos ne smije se vidjeti samo kao jednostavan dodatak zahtjevima što pripadaju viziji koja nije njihova. Potrebno je da žene kreiraju nova ishodišta, uspostave novi tip odnosa, obrate pozornost na prioritete koje one identificiraju kao žene.

Dosada rečenim ne želim nikako sugerirati sliku o ženi kao nekom superiornom biću. Poznato je da Papa u više navrata ističe kako “u civilnom društvu i Crkvi jednakost i različitost žena moraju biti priznate”. Razlika između muške i ženske osobnosti ne smije biti precijenjena, utoliko što oboje imaju isto dostojanstvo ljudske osobe, oboje su na razini svoje ljudskosti slika Božja. No, razlika ne smije biti ni podcijenjena jer postoje specifičnosti muške i ženske osobnosti, postoji reciprocitet spolova koji čini da su određena obilježja više koncentrirana u jednom ili drugom spolu, unutar temeljnog jedinstva naravi. Primjerice, muškarac posjeduje izraženu sposobnost emancipirati se od osjećajnosti i dati se izvanjskome, žena pak veće jedinstvo i nutarnjost, koji proizlaze iz veće međupovezanosti “srca, intelekta i temperamenta”, što se manifestira u većem pomirenju izvanjskog i nutarnjeg života. Ova ekvivalentna razlika pridonosi obogaćivanju realnosti i utemeljuje komplementarnost. Ona čuva od opasnosti i rizika kojima, bez uzajamnosti i dijaloga, lakše podliježu i žena i muškarac. Suvremeni utilitaristički, pragmatički i hedonistički mentalitet mnoge je, umjesto u prostor dijaloga i suradnje, odveo u nekakvu samosvijest bez radosti - uglavnom u prostor samoće. I muškarci se žele sve više osloboditi od funkcionalnih, neosobnih i natjecateljskih uloga. Papa uočava da je u ovom našem vremenu, u modernoj civilizaciji koja “velikim

dijelom ističe racionalnost, efikasnost, znanstveni, materijalni napredak, tehnička dostignuća,” zanemarena kultura srca, što bi moglo dovesti do “gubitka osjećaja za čovjeka, za ono što je bitno ljudsko”, do gubitka smisla za ljudsko. čovjek, ljudska je osoba ugrožena, a spasiti je može žena. Kako? Samo je ljubav odgovor na ono što je osoba. “Dostojanstvo žene mjeri se redom ljubavi, koji je bitno red pravde i milosrda.”⁹ Papa vidi ženin identitet u tome da bude dar ljubavi. čovjekova duboka usmjerenost na uspostavljanje relacija, na uzajamnost i zajedništvo, potiče na darivanje. Žena je čuvarica ljudskog bića, njegove humanosti.

Stoga Papa ističe da je nužno “od teorijske spoznaje o aktivnoj i odgovornoj prisutnosti žene u Crkvi i društvu, prijeći njenom praktičnom ostvarenju”.¹⁰

Vodeći računa o dubokoj povezanosti “evangelizacije i promocije covjeka”, opravdan je upit je li teorijsko uočavanje o ženi kao nenadomjestivom čimbeniku u razvoju društva i životu Crkve doživjelo primjereno ostvarenje u praksi?

2. Položaj žene u Crkvi i društvu

U kojoj se mjeri poštuje ženino dostojanstvo i prepoznaje i priznaje izvorni društveni doprinos žene, pokazuje stvarni položaj što ga žena ima u društvu i u Crkvi.

Teško je dijagnosticirati situaciju i položaj žene u hrvatskom društvu i Crkvi danas. To je teško već iz jednostavnog razloga što o tome ne postoji nijedno sveobuhvatno istraživanje. Stoga prosudbe riskiraju biti proizvoljne i općenite. Ipak, moguće je uočiti trend većeg sudjelovanja žena u društvenom i crkvenom životu.

Rijetka istraživanja uloge i položaja žena u današnjem demokratskom društvu ukazuju na dva rasprostranjena stajališta. Tzv. modernisti smatraju da je društvena situacija žene nakon demokratskih promjena lošija, dok su tzv. tradicionalisti mišljenja da je položaj bolji. Oba navode jednako uvjerljive argumente za svoje stavove.¹¹ Ne smatrajući nimalo upitnom tezu da društveni položaj i uloga žene predstavlja test

⁹ IVAN PAVAO II., *Mulieris dignitatem*, VIII, 29

¹⁰ IVAN PAVAO II., *Christifideles Laici*, IV, 51.

oživotvorenja demokracije, rješenja nam valja potražiti s one strane alternative modernisti-tradicionalisti. U tom su smislu Papine riječi poticajne.

Kao što je već istaknuto, o položaju žena u Crkvi nema sveobuhvatnog istraživanja. Slijedit ću stoga neke teze s. Rebeke Anić, koja je doktorirala na temu "Die Frauen in der Kirche Kroatiens im 20. Jahrhundert" na Katoličkom teološkom fakultetu Sveučilišta u Beču. Ona je pokušala skicirati situaciju žena u Crkvi na temelju izjava u katolikim časopisima u razdoblju od 1991. do 1999. godine, te je na zanimljiv način interpretirala one izjave koje imaju uporište u određenim istraživanjima, a odnose se na broj studentica teologije i broj katehetkinja. U nas je rasprostranjena teza i govor o feminizaciji teološkog studija. Može li se to tumačiti kao znak koji signalizira veće promicanje žene u Crkvi? Ta se teza temelji na broju studenata. S tim u svezi dr. Rebeka Anić primjećuje da je slika drukčija prati li se broj studenata ne na svim teološkim učilištima nego posebno na teološkim, a posebno na njihovim institutima. Postupi li se tako, uočava se da je moguće govoriti o većem broju žena na katehetskim institutima. Isto tako, dr. Rebeka Anić je mišljenja da veći broj studentica teologije, kao i laikinja koje predaju vjeronauk, ne dopušta zaključak o promociji žene u Crkvi, jer ti podaci "ništa ne govore o kvaliteti odnosa prema ženama, o njihovoj mogućnosti zaposlenja ili angažiranja u crkvenim institucijama."¹² Možemo, na što su upozorili i teolozi, govoriti o necjelovitom promicanju i oslobođenju žene u pokoncilskom razdoblju kod nas.¹³ S pravom dr. Rebeka Anić ističe da žene ne bi trebale biti samo nositeljice projekata koje se na njih odnose, već bi trebale imati i pristup institucijama koje imaju utjecaj na promjenu mentaliteta, te s tim u svezi iznosi tezu o potrebi postojanja mjera koje bi promicale i štitile zaposlenje žena na teološkim fakultetima i u različitim crkvenim institucijama, biskupijskim i župnim tijelima. Kao jednu od mogućnosti predlaže planiranje tijekom dvije godine povećanje broja profesorica na teološkom fakultetu

¹¹ O tome opširnije vidi s. R. ANIĆ, Žensko pitanje u Crkvi u Hrvatskoj, u: Đ. HRANIĆ (ur.), *Mogućnost organiziranog djelovanja vjernika laika u Hrvatskoj. Simpozij hrvatskih vjernika laika Osijek, 5.-6. listopada 2001.*, KS, Zagreb, 2002., str. 531.

¹² Usp. Isto, str. 533-534. O tome vidi šire u: s. R. ANIĆ, *Die Frauen in der Kirche Kroatiens im 20. Jahrhundert*, Diss., Kath.-Theol. Fakultät, Wien, 2001., str. 19-26.

¹³ Usp. J. BALOBAN, Pokoncilska situacija žena u Hrvatskoj, u: *Bogoslovska smotra*, LX (1990.), br. 3-4.

¹⁴ IVAN PAVAO II., *Christifideles laici*, IV, 51.

sa sadašnjih 0% na 5%, u sljedeće dvije godine na 10% i tako dalje. Taj je prijedlog u skladu s mjerama koje donosi novi Zakon o radu.

I kodeks kanonskog prava ima mnoge odredbe o sudjelovanju žena u životu i poslanju Crkve. "Te odredbe", naglasio je Papa, "valja dakako ovisno o pastoralnoj razboritosti što prije i što odlučnije provesti".¹⁴ Isto tako i u biskupijskim i župnim vijećima broj žena trebao bi biti proporcionalan broju muškaraca. "Žene ne bi trebale biti zastupljene samo u vijećima za karitas već također i u vijeću za ekonomiju, liturgiju, pastoral".¹⁵

Naravno da položaj žene u Crkvi nije moguće iscrpno interpretirati odvojeno od položaja žene u društvu.

U demokratskom društvu svatko će se, barem na deklarativnoj razini, zaloziti za to da u "civilnom društvu i u Crkvi jednakost i različitost žena moraju biti priznate". Upravo je odnos prema ženi i njezin društveni status test oživotvorenja demokracije. Mogli bismo reći da su žene u suvremenom društvu uspjele izboriti normativni ravnopravni tretman, barem u većem dijelu ukupnog društvenog života. Unatoč mnogim pozitivnim promjenama i pomacima u shvaćanju žene i njene uloge, ona je izložena raznovrsnim oblicima diskriminacije i to samo zato jer je žena, nerijetko pogodena stereotipnim shvaćanjem i naslijeđenim mentalitetom.

Diskriminaciju je teško izmjeriti i brojčano iskazati. No, unatoč eksplicitnoj zakonskoj zabrani diskriminacije prema spolu, ona je prisutna. Pokušat ću je eksplicirati na nekoliko razina. Prvo, ona se očituje na tržištu rada.

Tranzicijske godine, koje su obilježene povećanom nezaposlenošću i smanjenjem socijalne sigurnosti, jamačno su utjecale na promjenu položaja žena na tržištu rada i u sferi zapošljavanja. Pad ukupnog broja zaposlenih uzrokovao je porast nezaposlenosti s time da se povećao udio nezaposlenih žena. Prema analitičkom biltenu br. 3. Hrvatskog zavoda za zapošljavanje 2000. godine stopa zaposlenosti žena u Hrvatskoj u usporedbi sa zemljama OECD-e bila je među najnižima. Među nezaposlenima je velik broj žena s dužim radnim stažom, a time i manjim šansama za novo zapošljavanje. S tim u svezi nameće se pitanje štiti li radno-socijalno zakonodavstvo dostatno

---

¹⁵ s. R. ANIC, Žensko pitanje u Crkvi u Hrvatskoj, u: Đ. HRANIC (ur.), *Mogućnost organiziranog djelovanja vjernika laika u Hrvatskoj*, str. 552.

prava žena i poduzimaju li se adekvatne mjere socijalne politike?

Nejednakost se očituje i u nedostatku žena na vodećim položajima u trgovačkim društvima, institucijama te organizacijama. Žene teže dobivaju prestižna mjesta tako da samo 4,1 % žena možemo pronaći među čelnicima i članovima zakonodavnih tijela, te općenito na rukovodećim mjestima.

Da žene neravnomjerno snose teret nezaposlenosti, pokazuje i prisustvo diskriminacije pri zapošljavanju. Uz jednake ostale uvjete prednost se nerijetko daje muškarcu. Unatoč tome što radno i socijalno zakonodavstvo poklanja sve veću pažnju zaštiti žene, te ona uživa posebnu zaštitu, čega su primjer norme posebne zaštite žena u radnom zakonodavstvu Republike Hrvatske, među kojima je, primjerice, zabrana nemogućnosti njena zapošljavanja zbog trudnoće, kao i zabrana traženja bilo kakvih podataka o trudnoći, uz predviđanje i prekršajnih kazni, u praksi se to uvijek ne poštuje. Štoviše kao prešutni razlog nejednakog tretiranja žena pri zapošljavanju navodi se učestalo izostajanje s radnog mjesta zbog porodijskog i bolesti djece.

Danas je sazrela svijest da je biti domaćica i biti odgojiteljica "rad" iznimno vrijedan za društvo. Položaj žene u različitim socijalnim sustavima obilježen je s dva međusobno povezana problema: vrednovanje neplaćenog rada i sudjelovanje u tom radu. Podsjetimo se da je u Saboru donešen zakon o statusu "majke-odgojiteljice", no ta je odredba Zakona o radu samo deklarativnog značenja jer posebni propisi nikada nisu donešeni.

Diskriminacija žena očituje se i u dostupnosti određenim zanimanjima ili poslovima. Iako podjela zanimanja po spolu ni iz daleka nije tako izražena kao prije 100 godina, ako ništa drugo, nema zakonske zapreke da se žene zapošljavaju gdje žele, feminizacija profesija može se promatrati kao indikator položaja žene u društvu. S tim u svezi zanimljivo je opažanje koje donosi izvješće Equal Opportunity Commission Europske ekonomske zajednice pod nazivom "Žene u radu EEZ-a". U tom izvješću, između ostalog piše: "Kada zanimanje postaje feminizirano, njegov prestiž i zarada padaju. S druge strane, u prethodno ženskim zanimanjima koja danas privlače sve više muškaraca (kao npr. bolničari) može se očekivati poboljšanje uvjeta rada i povećanje primanja".

Prema nekim istraživanjima, uočava se postojanje značajne korelacije između prestiža profesije i zastupljenosti žena u njima. U izvješću

spomenute komisije EEZ-a nalazimo još jednu zanimljivu tvrdnju: "Kada se muškarci zapošljavaju u feminiziranim profesijama vrlo brzo zauzimaju rukovodeće i visoke položaje".

Diskriminacija prema spolu očituje se i na području profesionalnih mogućnosti u obrazovanju i napredovanju. "U ovom kontekstu ne treba zaboraviti bilo svjesni bilo nesvjesni strah i nepovjerenje koje vlada u odnosu na nužnu i moguću ravnopravnost žene s muškarcem u pojedinim službama i odgovornostima. Taj strah se temelji na uvjerenju da ženina promocija, a napose njezino probijanje na čelne i rukovodeće pozicije, može zasjeniti, činiti nesigurnim poziciju i funkciju muškarca."

Društvena uloga žene treba se izraziti i u politici. Stoga je važno da žena postane politički subjekt i aktivno sudjeluje u rješavanju bitnih društvenih pitanja. Sudjelovanje žena je posebice nužno u zakonodavnim i drugim organima vlasti kako bi mogle utjecati na izmjenu diskriminirajućih propisa kojima se "perpetuira podređeni status žene". Tendencija uočena u području političkog djelovanja je takva da se udio žena smanjuje sukladno višoj razini odlučivanja.

Civilno je društvo značajno za razvoj demokracije. Iako ne postoji službena statistika o angažmanu u civilnim inicijativama po načelu spolno/rodne zastupljenosti, broj žena u civilnim inicijativama zamjetno je veći od broja muškaraca i negdje obrnuto proporcionalan njihovom udjelu u tzv. službenoj političkoj javnosti. U Hrvatskoj postoji 40 ženskih udruga različitih profila: humanitarne udruge, udruge za izmjenu iskustava na području odgoja djece. Samo jedna od ovih udruga ističe u svom programu da se ravna katoličkim etičkim i moralnim načelima.

U svemu tome vidimo ozbiljne implikacije naše teme. Stoga ćemo u narednome pokušati na tragu Papinih poruka iznijeti razmišljanje o perspektivama i poslanju žene.

3. Perspektive žene i njena uloga u svjetlu Papinih poruka

Za promociju žene potrebno je ostvariti mnoge uvjete koji su međusobno ovisni jedni o drugima. Uz političke i pravne, nužne su i promjene na kulturnom i civilizacijskom planu, što uključuje promjenu mentaliteta, transformaciju načina mišljenja, pa i samog jezika kojim

svakodnevno komuniciramo. Nenadmašna novost koju donose Papine poruke trebaju ući u srce, ponašanje, stvoriti novi kršćanski mentalitet o uzajamnom dostojanstvu između muškarca i žene.

U tom se smislu i jedan od zaključaka sekcije “Žena u Crkvi i kršćanski doprinos žene društvu” na simpoziju u Osijeku odnosi na potrebu posvećivanja osobite brige odgoju za emotivnu zrelost i suradničke odnose. Podsjetimo se da temeljni razlog koji zahtijeva suradnju muškaraca i žena nije samo, kako je to istaknuo Papa, “u većem značenju i djelotvornosti pastoralnog rada Crkve; još je manje puka sociološka činjenica ljudskog života koji naravno grade muškarci i žene. Riječ je, radije, o izvornom nacrtu Stvoritelja koji je od “početka” htio ljudsko biće kao “jedinstvo dvojeg”, htio je muškarca i ženu kao prvu zajednicu osoba”.¹⁶

Perspektive čovjeka kao žene i kao muškarca u Crkvi i društvu ostvarivat će se optimalno jedino i samo u novoj kvaliteti suživota žene i muškarca. Bitni su preduvjeti za to da se ponajprije žena sama osjeća pozvanom da sa svoje strane maksimalno doprinosi ostvarenju svog poslanja. Ženino dostojanstvo “ovisi izravno o samoj ženi, o subjektu koji je za sebe odgovoran, a dano je u isto vrijeme kao zadatak muškarcu.”¹⁷

Valja se ipak zapitati, kako je to učinila Edith Stein u svom govoru švicarskim akademičarkama: nismo li se možda “previše navikli tijekom stoljeća na svoj pasivni habitus u Crkvi prepuštajući se izvanrednim ljudima (Tereziji od Isusa, Hildegardi iz Bingena, Katarini Sienskoj itd.), kao iznimkama koje potvrđuju pravilo”, dok “dvadeseto stojeće zahtijeva više”.¹⁸

Današnje vrijeme od žene-vjernice “zahtijeva više”, tj. kako je rekao Papa, očekuje se da “zna prepoznati i izraziti istinski ženski genij u svim očitovanjima društvenog života”. A taj je “genij” žene pozvan jamčiti osjetljivost za čovjeka jer je čovjek u bilo kojim okolnostima, i tako posvjedočiti “ljubav je najveća”. To je, zapravo, nacrt promicanja žene. Ta je ljubav “tim potrebnija što je više institucija koje postajući organizacijski sve složenije i u težnji da popune sva područja, završe u ponorima bezličnog funkcioniranja, pretjerane birokracije, nepravednih

¹⁶ IVAN PAVAO II., *Christifideles Laici*, IV, 52.

¹⁷ IVAN PAVAO II., *Mulieris dignitatem*, V, 14.

¹⁸ E. STEIN, *Žena. Njezina zadaća po naravi i milosti*, KS i Hrvatski karmelitanici i karmelitanke, Zagreb, 1990., str. 143.

privatnih interesa, olakog i općeg nemara”.¹⁹ Zbog specifičnog odnosa prema drugom čovjeku, Papa u ženi vidi jamca “civilizacije ljubavi”. Društvo veće pravde, kao što to demokracija želi biti, nije moguće graditi samo na načelima politike i gospodarstva. Potrebna nam je ljubav koja se izdize iznad sebičnih interesa i traži objektivno dobro, koja potiče da se čini više od dužnosti. To je ona velikodušnost žene o kojoj Papa govori. A velikodušnost ima za posljedicu razne oblike suradnje, povjerenja, dobročinstava, ukratko, istinsku pobjedu dobra.

Svoje bih razmišljanje privela kraju riječima isusovca Carlosa Abesamisa:

“U kršćanskoj tradiciji Isusa se može shvatiti kao onog koji je inicirao pokret prema ženskoj jednakosti i oslobođenju... istaknuo naše korake prema tome. Prošlo je dvadeset stoljeca a mi smo još daleko od doma. Još smo izgnani u zemlju patrijarhata i tvrdoće srca. Ali žene, i muškarcu također, počeli su nas voditi doma, tamo gdje je spol način da se bude human, a ne oružje za ego”.²⁰

---

¹⁹ IVAN PAVAO II., *Christifideles Laici*, III, 41.

²⁰ C.H.ABESAMIS, *A third look at Jesus*. Claretian Publications, Quezon City, Philippines, 1999., str. 54-55.

Zusammenfassung

DIE ROLLE DER FRAU IN DER KIRCHE UND IN DER GESELLSCHAFT

In diesem Beitrag wird das Thema "Die Rolle der Frau in der Kirche und Gesellschaft" in drei Schritte behandelt. In dem ersten weist die Autorin auf die Kontinuität und Betonungswechsel im Sprechen über Frau des Papstes Johannes Paul II. In dem zweiten stellt man der wirkliche Stand der Frau in der Kirche und Gesellschaft fest. Der dritte Schritt stellt die Überlegungen über Perspektiven der Frau in der Kirche und Gesellschaft dar. Diese Überlegungen folgen den Inspirationen des Hl. Vaters Johannes Pauls II.

Schlusswoerte: die Wuerdigung der Frau, die Frau in der Kirche, die Frau in der Gesellschaft, "weibliche Originalitaet"